

O zajcu na Luni: budistična zgodba v risbah s šestimi premisleki

Idejna zasnova zgodbe v risbah: Nina Petek, Ciril Horjak - dr. Horowitz

Ilustracije zgodbe: Ciril Horjak - dr. Horowitz, Nina Tome Škarja, Omar Horjak

Ilustraciji zajca na platnicah: Ljiljana Marković

Spremna besedila: Nina Petek, Luka Repanšek

Priprava oblačkov, oblikovanje, tehnično urejanje in prelom: Jon Petek

Založila: Založba Univerze v Ljubljani

Za založbo: Gregor Majdič, rektor Univerze v Ljubljani

Izdala: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Za izdajatelja: Mojca Schlamberger Brezar, dekanja Filozofske fakultete
Univerze v Ljubljani

Tisk: Schwarz print, d.o.o.

Ljubljana, 2024

Prva izdaja

Naklada: 300 izvodov

Cena: 10,00 EUR

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna licenca.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (except photographs).

Prva e-izdaja. Publikacija je v digitalni obliki prosto dostopna na: <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL>

DOI: 10.4312/9789612972615

Kataložna zapisa o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

Tiskana knjiga
COBISS.SI-ID 184642051
ISBN 978-961-297-262-2

E-knjiga
COBISS.SI-ID 184644611
ISBN 978-961-297-261-5 (PDF)

O ZAJCU NA LUNI

Budistična zgodba v risbah s šestimi premisleki

**Ciril Horjak - dr. Horowitz, Nina Tome Škarja,
Omar Horjak, Ljiljana Marković,
Nina Petek, Luka Repanšek**

FF

UNIVERZA V LJUBLJANI
Filozofska fakulteta

Budizem v besedi in sliki

Knjižica, ki je pred vami, je prvi poskus zgodbe v risbah v slovenskem prostoru, ki snov črpa iz bogate literarne in filozofske tradicije budizma. Ideja o pripravi budistične zgodbe v risbah se je začela snovati tekom izvedbe projekta »O zajcu na Luni in drugih živalih iz budističnih logov«, ki je potekal v okviru Evropske noči raziskovalcev 2022/2023 – Humanistika, to si ti! (*Človek živali, žival človeku*). V projektu smo se posvečali zlasti proučevanju vloge živali v budizmu, pri čemer pa je med drugim začel nastajati tudi niz živalskih upodobitev, ki smo jih povezali v slikovito zgodbo.

Budizem se je kot filozofsko-religijska smer začel oblikovati v 6. stoletju pr. n. št., ko je Siddháttha Gótama Sákjamúni (v palijskem izvirniku *Siddhattha Gotama Sakyamuni*, v sanskrtskem *Siddhārtha Gautama Śākyamuni*, izg. Siddhārtha Gávtama Šákjamúni), znan kot Buddha, tj. Prebujeni, na temelju svojih uvidov v značaj sveta in človeka osnoval večplasten teoretični sistem filozofije, močno podprt s praktičnimi vidiki, tj. raznimi meditacijskimi tehnikami, ki človeka osvobajajo od trpljenja, izhajajočega iz navezanosti na minljive stvari. Po smrti Buddhe oz. njegovem prehodu v nibbáno (v palijskem izvirniku *nibbāna*, v sanskrtskem *nirvāṇa*, izg. nirvána), blaženo stanje onkraj življenja in smrti, je v krogih njegovih učencev začel nastajati obsežen korpus besedil, ki se dotikajo raznih filozofskih tematik, večina le-teh pa je zlasti zaradi svoje kompleksnosti ostala zamejena na akademske filozofske kroge ter duhovna

prizadevanja budističnih menihov in nun. Nekatera od teh besedil pa so zavoljo drugačne zasnove, ki Buddhov nauk posreduje skozi zanimive pripovedi, nagovorila tudi najširše množice ljudi, med tovrstne tekste pa spadajo tudi džátake, zgodbe o preteklih življenjih Prebujenega. Številne prigode o Buddhovih raznolikih utelešenjih so bile v Indiji prelite tudi v strip, ki je izjemno priljubljen medij posredovanja filozofskih in religijskih izročil vsem slojem prebivalstva.

Nina Petek

O džátakah

Džátake (v izvorniku *jātaka* ‘zgodba iz (prejšnjega) rojstva’) pripovedujejo o prigodah in pripetljajih, ki so se odvijali v preteklih življenjih Buddhe, tj. v času, ko je slednji skozi številne reinkarnacije (prek 3500) kot bódhisátta (*bodhi-satta*) ‘čigar bistvo je (usvojitev) prebujenja/razsvetljenja’ hodil po poti prebuditve. Buddha v njih nastopa v nekaj manj kot osemdesetih najrazličnejših človeških in nečloveških podobah, daleč najpogosteje kot puščavnik oz. asket, kralj oz. kraljev svetovalec, (pol)božansko bitje ali kaka žival.

Džátake so del budistične književnosti in kot take zapisane in ohranjene v jeziku pali (*pāli*), knjižnem standardu budističnega kanona. Po tradiciji tvorijo deseti del petnajstdelne zbirke *Khúddakanikája* (*Khuddaka-nikāya*) ali *Zbirke ostalih besedil*, kjer so npr. vsebovani tudi znamenito delo *Dhammapada* in pa literarno presežni pesniški zbirki *Thérigátha* (*Therīgāthā*) in *Théragátha* (*Theragāthā*), pesmi v budizem posvečenih blaženih redovnic in redovnikov.

V 547 pripovedih zbirke *Džátakátthavánnana* (*Jātakatṭhavaṇṇanā*) ‘Komentar k Džátakam’, ki je žanrsko maksimalno raznolika, so zbrane basni, pravljice, legende, prilike in številne (pogosto izredno komične) anekdote. Med njimi so celo take, ki jim za jedro služi daljša pesnitev, kakršno le mestoma prekine prozno mašilo, vse pa po oblikovni plati povezuje značilna trodelna struktura. V osrednjem delu vsake džátake leži sama prozna pripoved (*atīta-vatthu* ‘pripoved o preteklih (dejanjih)’), v njenem jedru pa počiva

krajši ali daljši verzni vložek (*gāthā* ‘pesem’), ki praviloma povzema situacijo in na sežet in zlahka zapomnljiv način podaja nauk – popolnoma tako, kot je tipično za vsako posamezno pripoved v znamenitih klasičnosanskrtskih zbirkah basni in zgodb *Pāncātāntra* (*Pañcatantra*) in *Hitopadeśa* (*Hitopadeśa*). Gathe so hkrati tudi najstarejši ohranjeni deli posameznih džátak, saj so bile kot metrična besedila pri večstoletnem ustnem prenosu izročila odpornejše na spremembe, kakršnim so bili pričakovano podvrženi prozni odseki, kjer je le znova in znova prihajalo do upovedovanja znane pripovedi (zato ne preseneča, da zgodbe v zbirki niso urejene kronološko, pač pa v rastočem vrstnem redu po številu pesmi oz. kitic, ki jih vsebujejo – zadnja kar 786). Pred zgodbo iz preteklega življenja je vselej umeščen uvod, ki pojasni priliko, ob kateri Buddha deli prigodo iz kakega od svojih številnih preteklih življenj, in razlog za podani nauk. Džátako nato tipično zaključuje kratka Buddhova razlaga oz. aktualizacija, s katero pojasni, kako se pripoved nanaša na trenutno situacijo in čigava prispodoba so osebe oz. živali, ki v njej nastopajo. Uvodni in zaključni del posamezni džátaki torej priskrbita pripovedni okvir.

Buddha sam (kot bódhisátta) v džátakah sicer praviloma nastopa kot glavni protagonist, ki modro ali premeteno razreši nastalo situacijo, vendar nikakor ne obvezno, saj je lahko tudi le nemi in neaktivni opazovalec dogajanja. Cilj velike glavnine džátak je zelo podoben tistemu, ki velja za obe že omenjeni sanskrtski zbirki basni in pravljic, ki prav tako skozi nazoren primer poskušata priučiti večšine splošne

preudarnosti, razumnosti in izkušnosti v svetu, tudi premetenosti oz. iznajdljivosti, hkrati pa skladno z budističnim naukom spodbujajo rast in nego visoko prioriternih kvalit, kot so pravičnost, skromnost, radodarnost, ponižnost, vzdržnost, zadržanost, vztrajnost in potrpežljivost. Kljub slednjemu le za redke džátake velja, da so v celoti nastale v budističnem kontekstu in v budističnem duhu. Glavnina zgodb namreč črpa iz ljudskega slovstva, pripovedi pa so bile nato le predelane na način, da se bolj ali manj naravno vpenjajo v budistično tradicijo: po čisto tehnični plati prek dodanega pripovednega okvirja in s spretno integracijo samega Buddhe v človeški, živalski ali božanski podobi v pripoved. Zato seveda ni naključje, da so isti ali vsaj nemudoma primerljivi motivi tudi del klasične sanskrske pripovedne književnosti (zlasti že omenjeni *Pāncātāntra* in *Hítopadēša*, vsaj grobo motivsko pa tudi *Sedemdeset papagajevih povesti* ali *Śúkasāptati* (*Śukasaptati*)) – obe tradiciji namreč črpata iz istega neusahljivega studenca. Prav tako zato ne preseneča dejstvo, da celo med 547 džátakami najdemo tudi skorajda identične zgodbe, ki se med seboj razlikujejo v kaki nepomembni, drugič morda spet bistveni podrobnosti, ali pa je enaka zgodba upovedana na dva različna načina oz. z drugačnimi poudarki.

V okviru *Khuddakanikāje* džátake vsebuje tudi njen zadnji, petnajsti del *Čárijapīṭaka* (*Cariyāpīṭaka*) ‘Košara o dobrem ponašanju’, ki prinaša 35 džátak v verzih, ki jih v celoti pripoveduje Buddha sam in se osredinjajo na sedem presežnih vrlin: radodarnost, nramnost, sposobnost odpovedovanja, vztrajnost, resnicoljubnost, ljubečnost in dobroto ter mirnost oz. obvladanost. Prav tako prek 50 džátak, kar je malo-

dane polovica celotnega besedila, vsebuje eno najpomembnejših del sanskrtske budistične književnosti *Māhavāstu* (*Mahāvastu*) ‘Vélika zgodba’. Te so tako po kompozicijskem slogu kot po motiviki večinoma zelo blizu džátakam palijske tradicije. Enako velja za 34 džátak v sanskrtskem delu, ki ga zaznamuje izjemno eleganten klasični slog, *Džátakamála* (*Jātakamālā*) ‘Venec džátak’ staroindijskega pesnika Árjašúre (*Āryaśūra*) iz 4. stol. n. št., medtem ko so snovno džátake v kako stoletje mlajšem Háríbháttovem (*Haribhaṭṭa*) delu *Džátakamála*, ki je vzor našlo ravno pri Árjašúri, vezane na drugo zvrst pripovedi oz. (svetniških) legend, ki opevajo Buddhova pretekla dejanja, in sicer t. i. *avadáno* (*avadāna*), tj. tisto zbirko tovrstnih legend, ki so sestavljene v (budističnem) sanskrtu. Te imajo namreč za svoj cilj nauk o karmi, ki ga učijo ravno prek zgodb o dejanjih iz preteklih Buddhovih življenj, in so tako slogovno dovolj sorodne siceršnjim džátakam (četudi se z njimi motivsko ne ujemajo), da jih lahko razumemo kot take.

Luka Repanšek

Džátake v pripovedi in stripu, Buddha v podobi zajca in njegov pristanek na Luni

Pripovedovanje džátak je v azijskih deželah, kjer je doma budizem, še danes priljubljen način posredovanja kompleksnega budističnega učenja najširši skupnosti. Četudi so džátake, zbrane v raznih knjižicah, velikokrat poenostavljene in prirejene za mlajšo publiko, pa velja poudariti, da zbirka džátak v svoji izvorni obliki še danes služi kot nekakšen meditacijski priročnik za menihe in nune, ki prek prebiranja Buddhovih pripetljajev poglobljajo filozofske resnice budizma in premišlujejo o moralnih naukih, ki presegajo golo didaktično noto. Pripovedovanju in prebiranju džátak pa so se v sodobnem času pridružili tudi drugi verbalno-vizualni mediji, med katerimi je še posebej priljubljen strip.

Indija je poleg izjemno večplastne filozofsko-religijske dediščine tudi domovanje ene najobsežnejših književnosti na svetu, kateri se je sredi 60. let 20. stoletja pridružila tudi bogata stripovska tradicija, ki na slikovit način upodablja zanimive pripovedi iz literarnih in filozofsko-religijskih del. V omenjenem obdobju je časopis *The Times of India* začel izdajati serije stripovskih sličic pod imenom »Indrajal Comics«, ki pa so dosegle zgolj premožnejši sloj indijskega prebivalstva, nakar je ob koncu 60. let Anant Pai, poznan kot »striček Pai«, z ustanovitvijo založbe Amar Chitra Katha (v prevodu 'Nesmrtni stripi'), poskrbel za nesluten razmah stripovske industrije, ki je strip tako rekoč ponesla

v sleherni indijski dom. Največji razcvet je strip doživel v 80. in na začetku 90. let, ko so tudi druge založbe, denimo Diamond Comics, Raj Comics in Balarama, poskrbele za intenzivno produkcijo stripov po celotni Indiji. V tem obdobju so v nekaj tednih prodali več kot pol milijona izvodov stripov v najrazličnejših indijskih jezikih. Striček Pai in njegovi nasledniki so snov črpali iz indijske literature, zlasti dveh vélikih epov, tj. *Ramájane* (*Rāmāyaṇa*) in *Máhabhárate* (*Mahābhārata*), navdihujočih življenj znanih indijskih zgodovinskih osebnosti pa tudi iz budizma, še posebej iz džátak. Četudi danes z razvojem tehnologije ljudi nagovarjajo številni drugi mediji, pa strip še vedno dosega vrto glave naklade in prodajo. Čemu tolikšno navdušenje nad stripovskimi zgodbami? Indijska literarna in filozofsko-religijska besedila so ne le kompleksna, ampak tudi izjemno obsežna, in tako številni segajo po preprostejših različicah, tj. občutno skrajšanih zgodbah, obnovah, slikanicah, zgodbah v risbah – in stripih. Stripovska zgodba pa ni zgolj dinamičen in slikovit način upodobitve katere od izjemno obsežnih pripovedi, ampak ima, kot je značilno za indijski strip, tudi globoko sporočilno vrednost. Tako ljudje še danes prek branja stripa usvajajo globoke religijske in filozofske ideje ter preizprašujejo svoja ustaljena prepričanja o sebi in svetu.

V slovenskem akademskem prostoru obstajajo številne znanstvene razprave o različnih vidikih budizma, umanjka pa tisto, kar ima moč nagovoriti tudi najširšo publiko, in to je strip oz. stripu sorodna zgodba v risbah. Budizem, kot

je često poudarjal tudi sam Buddha, namreč ne sme ostati zgolj v zavetju neprodušno zaprtih akademskih slonokoščeni-
nih stolpov, ampak mora živeti tudi v vsakdanu ljudi. In to
je v Indiji brez dvoma uspelo stripu. Tako smo se tovrstne-
mu podajanju budističnega izročila poskušali približati tudi
sami in pripravili slikovito upodobitev presunljive džátake,
ki sega nedoumljive dobe v pretekli čas, ko se je Buddha
rodil kot zajec, ki je zaradi svojih vrlih dejanj končal – na
Luni.

Omenjena džátaka o zajcu je Slovence nagovorila že pred
dobrim stoletjem, saj je njen prevod leta 1921 pripravil
Josip Suchy, znan tudi kot Krištofov Pepček, frančiškan,
pravnik, pisatelj in prevajalec, ki je opravljal številne
konzularne službe, med drugim tudi v Indiji in na Šrilanki.
Na Šrilanki se je mudil v krogih nemških učenjakov in
budističnih menihov ter se navdušil za budizem, poleg
Buddhovega nauka nasploh pa so ga prevzele tudi džátake.
Njegovi prevodi izbranih džátak so bili objavljeni v knjigi
z naslovom *Staroindijske basni, bajke in pravljice*, džátako
o zajcu na Luni pa je naslovil »Zajec opica, šakal in
vidra«. Zgodba v risbah, ki sledi, je deloma pripravljena po
Suchyjevem prevodu, ki je v celoti dodan na konec knjižice.

Zgodbo v risbah smo sami naslovili »O zajcu na Luni«,
pripravili pa so jo trije ilustratorji, Ciril Horjak - dr.
Horowitz in mlada nadobudna risarja, Cirilov sin Omar
Horjak in njegova učenka Nina Tome Škarja. Različni
slogi risb odslikavajo različna branja zgodbe in poskrbijo
za posebno dinamiko pripovedi, pri čemer je Omar kot
najmlajši ustvarjalec takoj zaslutil aktualnost starodavne

prigode in jo postavil v sodobni kontekst, Nina kot študentka veterinarske fakultete je pokazala izjemno tenkočutnost za upodabljanje živali, Ciril pa je s svojim znanim intrigantnim slogom v ilustracije vnesel igrive in duhovite dimenzije. Ilustraciji zajca na platnicah knjižice je ustvarila Ljiljana Marković, ki navdih za risanje črpa zlasti iz narave, pri čemer se v njenih stvaritvah odslikavata velika ljubezen do živali in pretanjenost v upodabljanju trenutkov iz njihovih življenj. Strip je torej svojevrsten medij dinamičnega pripovedovanja zgodb skozi besedo in sliko, džátake same pa nosijo globoko sporočilno vrednost. Da bi slednje prišlo še bolj do izraza, smo pri posameznih sekvencah zgodbe v risbah dodali vprašanja, namenjena bralcem, ki napotujejo k premislekom o prebranem in doživetem skozi sliko. Tem sledijo t. i. mislice, ki na vprašanja odgovarjajo z Buddhovim naukom. S tem se bodo bralci prek branja podali na nekakšno slikovito meditacijsko popotovanje po univerzumih raznolikih Buddhovih življenj – in tudi po svojem lastnem. Pričujoča zgodba v risbah o Buddhi torej napotuje k branju s postanki pri vprašanjih in mislicah, ki jih bralci lahko povežejo z lastnimi nazori in življenjskimi situacijami. Ob koncu zgodbe je dodan celoten prevod džátake, ob branju katere bralci »stopijo z oblakov«, v tem primeru stripovskih, in slikovito podoživijo svoje pohajkovanje po slikoviti pripovedi.

Protagonist v izbrani džátaki je zajec, ki v budizmu nasploh simbolizira sočutje, spokojnost in moč intuitivnega znanja, ki vodi do razsvetljenja. V budistični umetnosti je velikokrat upodobljen v povezavi z ognjem, kar ponazarja *samsāra* (*samsāra*), tj. krogotok ponovnih rojstev in smrti, ki daje

življenje in ga jemlje. Ker je zvezan z ognjem, tj. sansáro, zajec ne simbolizira končnega cilja, tj. prebujenja samega, ampak pot, ki vodi do nibbáne. Pogosto je upodobljen tudi skupaj z Luno, a ne zgolj zaradi omenjene džátake, pač pa ker v nasprotju denimo z opicami poseduje višje znanje – sega namreč po pravi Luni, ne zgolj po njenem iluzornem odsevu, kot to počno opice. Ta nauk podaja džátaka o 500 opicah, ki so z velikanskega drevesa, druga drugo držč za repe, skušale ujeti odsev Lune v jezeru. Ko ga zadnja skuša zagrabit, nič hudega sluteča štrbunkne v vodo – za njo pa vseh preostalih 499 nevednih živali. Opice so v tem primeru simbol za nerazsvetljene ljudi, ujetnike neznanja, ki ne zmorejo razlikovati med resničnim in iluzornim; pehajo se za odsevom Lune v vodi, namesto da bi segali po Luni sami – kot zajec. Zajčev um je v budistični tradiciji razumljen kot miren in spokojen, kot tak pa je sposoben globljih uvidov v nasprotju z divjim, neobvladanim umom opice, ki hlasta zgolj za odsevi stvari in ni sposobna ugledati stvari samih, takih, kot so. Je simbol holističnega znanja, tj. znanja o stvareh »med zemljo in nebom«; ko se skriva v zajčjih luknjah, spoznava globine, ko sega po Luni, usvaja višine. Zgodba o tem, kako je Buddha, rojen kot zajec, končal na Luni, torej odslikava pot duhovnega napredovanja, etične dileme, prikazuje dobroto in odstira smisel bivanja, ki je, kar je tudi srž budizma, v pomoči drugim.

Kako je zajec naposled vendarle osvojil Luno, spoznajte skozi slikovit sprehod po starodavnih indijskih gajih ... Tu in tam se ustavite za kratek pomislek in pogumno nadaljujte pot do Lune – in še preko nje ... Ta ni enostavna, a, kot bi dejal Buddha, jo je vsekakor vredno prehoditi – zase in za druge.

O ZAJCU NA LUNI

BUDISTIČNA ZGODBA V
RISBAH S ŠESTIMI
PREMISLEKI

V ČASU KRALJA BRAHMADATTE SE JE
BODHISATTA RODIL KOT ZAJEC. IMEL
JE TRI DOBRE PRIJATELJE:
OPICO, ŠAKALA IN VIDRO.

Ilustracija: Omar Horjak

ŠTIRI ŽIVALI SO V
SLOGI ŽIVELE NEDALEČ
STRAN DRUGA OD DRUGE.

Ilustracija: Omar Horjak

Mislica

V izvirni zgodbi je rečeno, da so živali skupaj bivale v gozdu, risba pa upodablja mesto. Kaj mislite, čemu je ilustrator izbral mesto?

Džatake so zgodbe, ki nosijo sporočilo, aktualno v vseh časih in prostorih, in opisujejo okoliščine, v katerih se lahko znajde vsakdo od nas. Starodavne pripetljaje in moralne dileme, ki jih zgodbe prinašajo, lahko postavimo tudi v sodobni kontekst. Z vprašanji, s katerimi se je soočal bódhisátta v zavetju spokojnega gozda, se namreč lahko srečamo tudi sredi vrveža mestnega življenja.

ZAJEC JE PRIJATELJE POUČEVAL,
KAKO NAJ DELIJO MILOŠČINO IN
UPOŠTEVAJO POSTNE OBIČAJE.

STROGO SE DRŽITE
JUTRIŠNJEGA POSTA. ČE
PRIDE KAK PUŠČAVNIK, MU
DAJTE JESTI, IN KAR OSTANE,
POUŽIJTE SAMI.

Ilustraciji: Omar Horjak

Mislica

Kako razumete običaj postenja?

Postenje ni zgolj v tem, da nekaj opravimo zase, tj. da se odpovemo običajnim sladkostim in razvadam ter s tem očistimo svoje telo in duha, ampak je vselej tudi dejanje darovanja drugemu – v tém se skriva resnična veličina tega obredja.

ZJUTRAJ JE VIDRA NA OBREŽJU REKE GANGES ODGREBLA SEDEM RDEČIH RIB, KI JIH JE V PESEK SKRIL RIBIČ. KO JE POVPRASALA, ČIGAVA LAST SO RIBE, NI DOBILA NOBENEGA ODGOVORA, ZATO JIH JE VZELA.

TAKO JE LEGLA IN RAZMIŠLJALA O URESNIČEVANJU SVOJIH DOLŽNOSTI.

ŠAKAL JE V KOČI POLJSKEGA ČUVAJA NAŠEL DVA
RAŽNJA Z MESOM, KUŠČARJA IN SKLEDO KISLEGA
MLEKA. KO JE POVPRAŠAL, ČIGAVA LAST JE HRANA,
NI DOBIL ODGOVORA, ZATO JO JE ODNESEL.

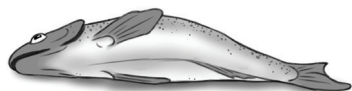
TAKO JE LEGEL,
PREMIŠLJUJOČ O
IZPOLNITVI SVOJIH
DOLŽNOSTI.

OPICA SI JE V GOZDU NATRGALA SVEŽENJ MANGOV
IN JIH SPRAVILA V SVOJ BRLOG.

TAKO JE LEGLA
IN PREMLEVALA O
IZPOLNITVI SVOJIH
DOLŽNOSTI.

Mislica

Kako razumete dejanje vidre in šakala, namreč da sta vzela hrano, ki jima ni bila podarjena? Se vam zdi njuna izpolnitev dolžnosti moralno dobra ali slaba?

Džatake nas učijo, da moramo svoje sleherno dejanje pretehtati v vsaki situaciji posebej. Nasploh pa velja, da si ni greh prilastiti najdenega, če je bilo vzeto z velikodušnim namenom, da se – v tem primeru v času posta – podari nekomu, ki to nujno potrebuje.

MEDTEM PA JE
BODHISATTA,
ROJEN KOT ZAJEC,
PREMIŠLJAL, DA BI
POMULIL TRAVO, A GA
JE PREŠINILO, DA ...

Mislica

Vas je zajčev sklep presenetil? Bi sami oklevali, da bi popolnemu neznancu, ki potrebuje pomoč, podarili nekaj, kar vam je še posebej drago?

Budizem – pa tudi številne druge religije – uči, da človek pokaže svojo resnično vrlost takrat, ko ima moč, da drugemu v stiski podari tisto, kar mu je dragoceno, ali sicer potrebuje tudi sam. Koliko in kar daš, toliko zares veljaš! Budizem skrb za druge, kamor spada tudi dajanje drugim, opredeli kot eno od vrhovnih dolžnosti človeka.

MOČ, KI JE IZHAJALA IZ
ZAJČEVEGA POJMOVANJA
DOLŽNOSTI, JE RAZVNELA
KAMNITI, Z BELO VOLNENO
PREPROGO ODETI PRESTOL BOGA
SAKKE. SKLENIL JE, DA PREIZKUSI
ZAJCA. TAKO SE JE V GOZDU
POJAVIL V PODOBI PUŠČAVNIKA.

NAJPREJ
JE OBISKAL
DOMOVANJA VIDRE,
ŠAKALA IN OPICE.
VSE ŽIVALI SO
MU VELIKODUŠNO
PODARILE HRANO,
KI SO SI JO
PRISKRBELE.

NAPOSLED JE PUŠČAVNIK ODŠEL K ZAJCU.

MODRI ZAJEC, ČE MI DAŠ
KAJ HRANE, BOM LAHKO
IZPOLNIL PUŠČAVNIŠKE
DOLŽNOSTI POSTNEGA
DNE.

DAL TI BOM NEKAJ, ČESAR
DOSLEJ ŠE NIKOMUR NISEM
PODARIL. TI KOT ASKET NE SMEŠ
USMRČEVATI BITIJ. POIŠČI DRVA,
ZANETI OGENJ IN ME POKLIČI,
KO BOŠ KONČAL. NIMAM NE
SEZAMA, NITI RIŽA ALI FIŽOLA,
ZATO BOM ŽRTVOVAL SAMEGA
SEBE IN SKOČIL V OGENJ.
TAKO BOŠ LAHKO POUŽIL MOJE
PEČENO MESO.

KO JE SAKKA TO SLIŠAL, JE S SVOJO NADNARAVNO MOČJO
USTVARIL OGENJ IN ZAKLICAL BODHISATTI, DA JE VSE NARED.
ZAJEC SE JE VZDIGNIL Z LEŽIŠČA NA TRAVI ...

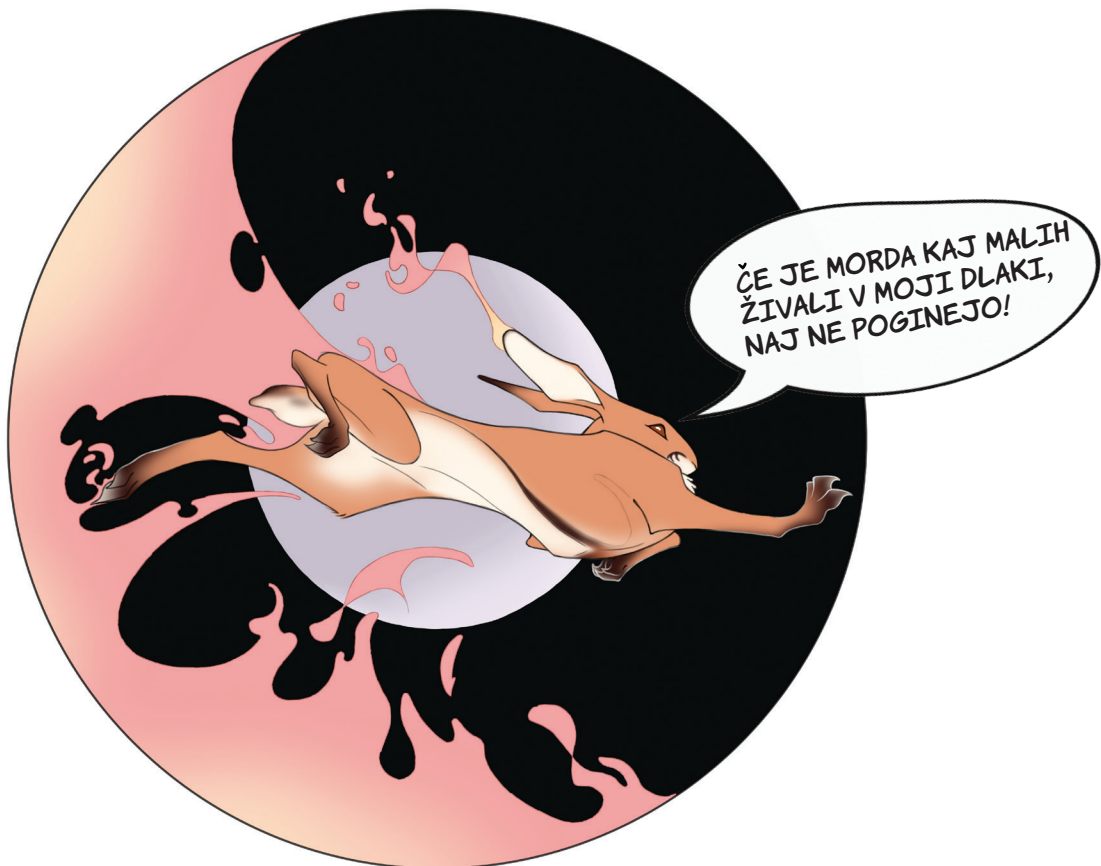

Ilustracija: Nina Tome Škarja

... IN SKOČIL
DO GRMADE.

TRIKRAT SI JE
OTRESEL DLAKO IN,
KAKOR KRALJEVI
LABOD V LOTOSE,
SKOČIL V OGENJ.

Ilustracija: Nina Tome Škarja

Mislica

V čem ste še prepoznali zajčevo vrlost, poleg tega, da je žrtvoval sebe in zavoljo pomoči puščavniku skočil v ogenj?

Zajec si je pred skokom v ogenj iz dlake poskušal otresti vse majhne živali, da jim njegovo žrtvovanje ne bi prizadejalo hudega. V tem se odslikava zajčeva resnična vrlost, saj vse živeče dojema kot popolnoma enakovredno – tudi še tako drobna, mikroskopsko majhna bitja. Skrb, naravnana na prav vse, je v jedru etičnega nauka budizma.

BOG SAKKA JE BIL
POVSEM PREVZET
SPRIČO ZAJČEVE
NESEBIČNE
DOBROTE, OSTAL
JE BREZ BESED ...

Ilustracija: dr. Horowitz

OGENJ PA NI OŽGAL NITI ENE SAME ZAJČEVE DLAKE. ZDELO SE
MU JE, KOT DA JE SKOČIL V SNEG. OSVETLJEN OD OGNJENIH, A
HLADNIH PLAMENOV, SE JE OBRNIL K PUŠČAVNIKU ...

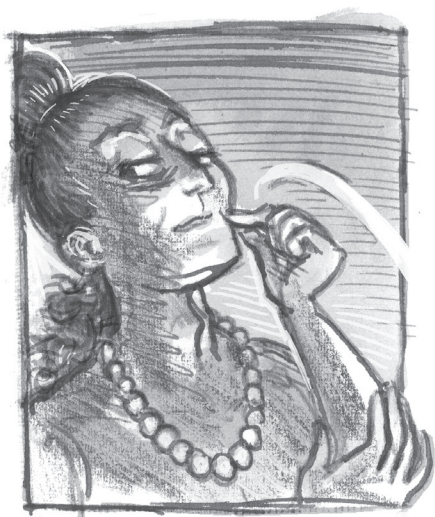

OGENJ, KI SI GA ZANETIL,
JE MRZEL KAKOR LED! NITI
DLAČICE MI NI OŽGAL! KAJ
SEDAJ TO POMENI?

Ilustracija: Nina Tome Škarja

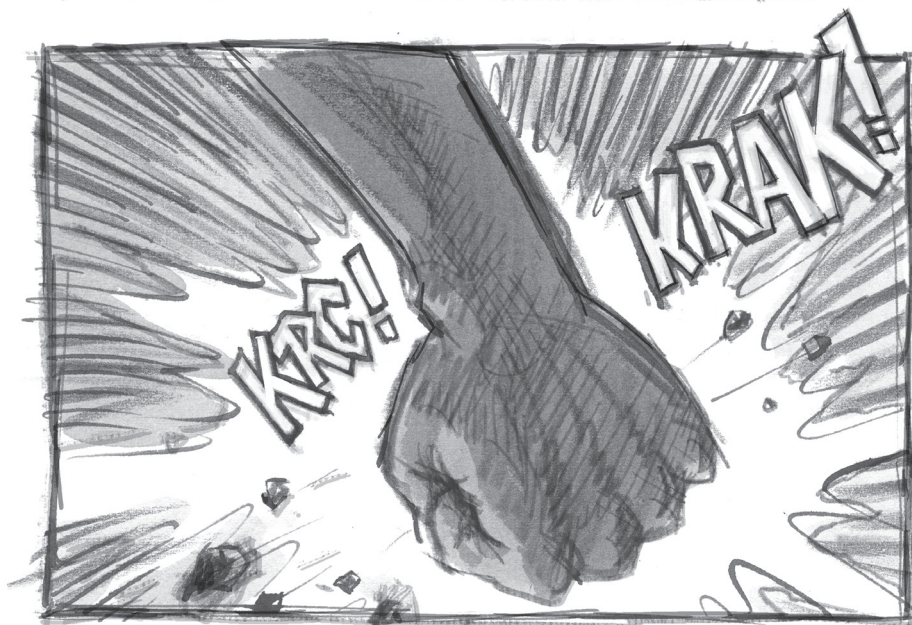

MODRI ZAJEC, JAZ NISEM
PUŠČAVNIK, AMPAK BOG
SAKKA! ŽELEL SEM TE
PREIZKUSITI. NAJ TVOJO
VRLINO SPOZNA
VESOLJNI VEK!

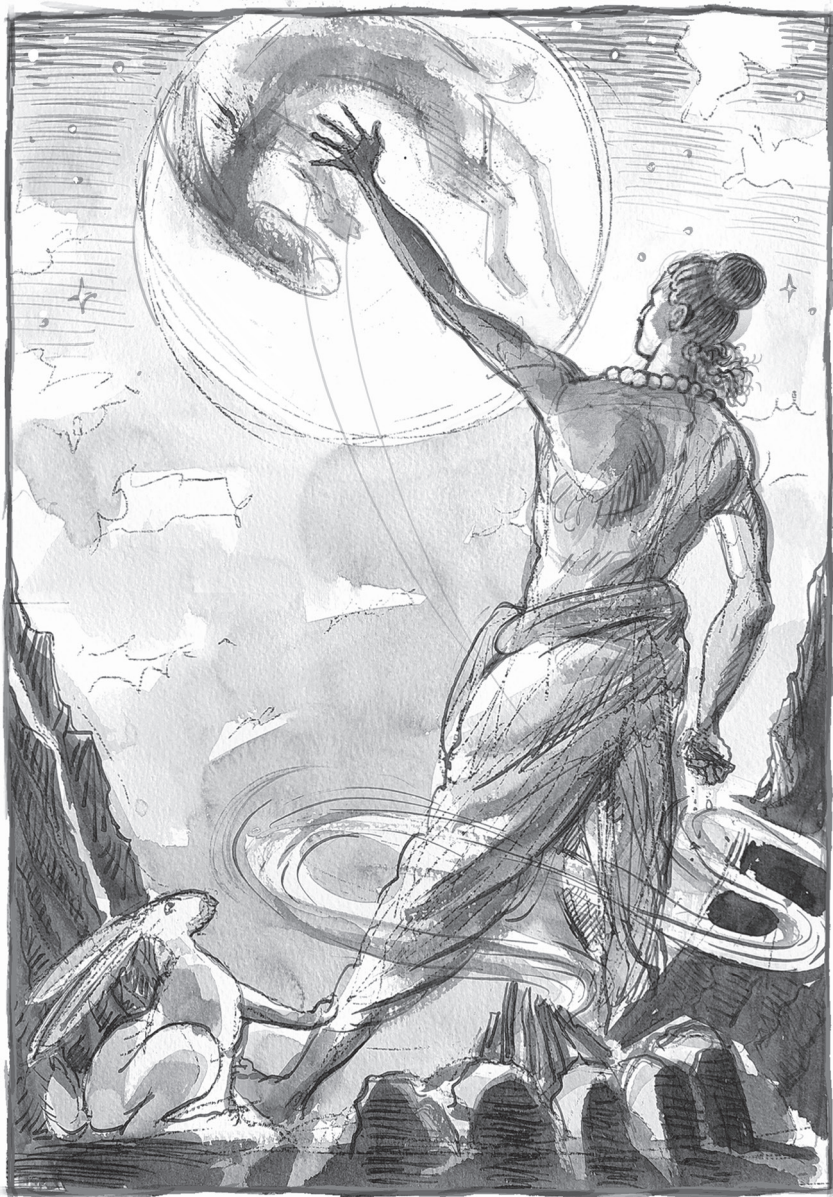
SAKKA JE ZA
TRENUTEK POSTAL
IN POMISLIL ...

... IN NATO ZMEČKAL VELIKANSKO SKALO ...

Ilustraciji: dr. Horowitz

... TER Z NJENO SNOVJO NA LUNINO OBLIČJE NASLIKAL
ZAJČEVO PODOBO. TAM JE ZAJEC OSTAL ZA VEKOMAJ.

Ilustracija: dr. Horowitz

Mislica

Ste že kdaj videli zajca na Luni?

Ne? Le malo je potrebno, da ga uzrete ... Zasanjan pogled v jasno nočno nebo in kakšno dobro dejanje – ne le za svojo korist, temveč tudi v dobro drugega živečega, ki nas obkroža. Brez dvoma boste nagrajeni z zajčevim pomežikom z daljne Lune.

Zajec, opica, šakal in vidra

Za časa kralja Brahmadatte se je Bodhisattva preporodil kot zajec ter živel v gozdu. Gozd je na eni strani obdajalo predgorje, na drugi reka in na tretji je mejila vas. Bodhisattva je imel trojico prijateljev: opico, šakala in vidro. Ti trije modreci so živeli skupno; podnevi so si nabavljali hrane, zvečer pa so se zopet shajali.

Modri zajec je ostale tri poučeval, kako naj delijo milodare ter se drže postnih običajev. Te opomine so si dobro zapomnili. Po nauku je odšel vsak v oni del gošče, kjer je imel bivališče, ter ostal tam.

Tako je prešel čas. Nekega dne je Bodhisattva zrl v zrak ter zagledal Luno. In ko je razbral iz Luninega svita, da bo drugega dne postni dan, je rekel tovarišem: »Jutri je post. Držite se ga strogo. Če pride kak berač, mu dajte jesti, in kar ostane, použijte sami!«

Zjutraj zarana je najprvo odšla vidra, da si poišče hrane. Prišla je na obalo Ganga. V tistem času pa je ribič ujel sedem rdečih karpov, jih nataknil na palico, to pokril s peskom ter se oddaljil na ribolov vzdolž Ganga. Vidra je zavohala ribe, odgrebla pesek ter jih privlekla na dan. Trikrat je zaklicala: »Čigave so te ribe?« In ker ni videla nikogar, je z zobmi prijela palico ter jih odnesla v svoje bivališče. »Ko pride čas, jih pojem,« si je mislila ter legla, premišljujoč o izpolnitvi svojih dolžnosti.

Tudi šakal je šel iskat hrane. V koči poljskega čuvaja je zapazil dva ražnja z mesom, kuščarja in skledo kislega mleka. Trikrat je zaklical: »Čigava last je to?« In ker ni videl nikogar, si je preko vratu nadel vrv s skledo z mlekom, zgrabil z gobcem raženj z mesom in kuščarja ter vse odnesel na kraj, kjer je stanoval. »Kadar bo čas, bom jedel,« si je mislil ter legel, premišljuje o izpolnitvi svojih dolžnosti.

Tudi opica je odšla v gozd, si natrgala sveženj mangovega sadja ter ga spravila v svoj brlog. »Ko pride čas, ga pojem,« je mislila ter legla, razmotrivajoč o izpolnitvi svojih dolžnosti.

Bodhisattva pa je legel na svoje ležišče ter premišljal: »Ko bo čas, bom šel ter pomulil travo kuso. Če pridejo berači k meni, jim vendar ne morem ponuditi trave, nimam pa ne sezama ne riža niti česa drugega. Ker nimam drugega, jim bom ponudil svoje lastno meso.«

Moč pa, ki je izhajala iz tolikega pojmovanja dolžnosti, je razvnela kameniti, z belo volneno preprogo odeti sedež boga Sakka. Sakka je premišljal ter spoznal, zakaj se je sedež razvnel. Sklenil je, da preizkusi zajca. Stopivši najprvo na kraj, kjer je stanovala vidra, se ji je približal v podobi brahmana. »Zakaj stojiš tu, brahman?« je vprašala vidra. »Modra vidra, če mi daš kaj hrane, izpolnim puščavniške dolžnosti postnega dne.« »Dobro,« je odgovorila vidra, »dam ti hrane,« ter mu ponudila onih sedem rdečih karpov, ki jih je na obali izkopala iz peska. »Jej in ostani v gozdu preko noči!« »Pozneje,« je odgovoril brahman ter odšel k šakalu. Tudi ta ga vpraša: »Brahman, zakaj stojiš tukaj?«

In brahman mu je odgovoril kakor zgoraj. »Dobro,« je rekel šakal, »dam ti kuščarja, skledo kislega mleka in dva ražnja mesa, vse, kar sem z zvijačo odnesel iz čuvajeve kože. Jej in ostani v gozdu!« »Le pusti, je že dobro,« je odgovoril brahman, »bom pozneje mislil na to,« ter je odšel k opici. Tudi ta ga je vprašala: »Brahman, zakaj stojiš tu?« Nato je Sakka ponovil odgovor. »Dobro,« je rekla opica, »lahko ti dam zrelih mangov, sveže vode in hladno senco na lepem kraju. Jej in ostani preko noči v gozdu!« »Pusti to, pridem pozneje,« odgovori brahman ter se napoti do modrega zajca. Zajec ga je vprašal: »Zakaj stojiš tu?« In brahman je odgovoril, kako in kaj. Bodhisattva pa je veselo vzkliknil: »Brahman, prav si storil, da si prišel k meni po jed. Dal ti bom dar, ki ga dosedaj še nisem dal nikomur. Ti sam se ne baviš z usmrčevanjem bitij. Pojdi, dragi, poišči drv ter zabeti ogenj in mi povej, kadar bo izvršeno! Samega sebe hočem žrtvovati ter skočiti v ogenj; ti pa uporabi pečeno meso ter izpolnjuj puščavniške dolžnosti. Nimam ne sezama ne riža ne fižola. Speci mene na ognju ter ostani v gozdu!«

Ko je Sakka to slišal, je s svojo nadnaravno močjo ustvaril plameneč ogenj ter rekel Bodhisattvu, da je ogenj pripravljen. Zajec se je vzdignil z ležišča na travi kusi ter skočil do grmade. »Če je morda kaj malih živali v moji dlaki, naj ne poginejo,« je rekel, si trikrat otrese dlako in kakor kraljevi labod v lotose skočil na žareče oglje. Ogenj pa ni ožgal niti dlačice njegove kože. Bilo mu je, kakor da bi skočil v sneg. Obrnil se je do Sakka, rekoč: »Brahman, ogenj, ki si ga zabetil, je mrzel kakor led; niti dlačice na moji koži ne more požgati. Kaj pomeni to?« »Modrec, jaz nisem brahman, marveč Sakka, ki sem te hotel preizkusiti. Tvojo vrlino naj

spozna vesoljni vek!« In zmečkal je skalo ter z njenim sokom zaznamoval zajčevo podobo v Lunini plošči. Nato se je poslovil od njega ter se vrnil na svoj božji prestol.

Štirje modreci pa so nadalje živeli v vsej složnosti, izpolnjevali postave in postne šege ter odšli naposled vsak po svojih dejanjih.

Josip Suchy, *Staroindijske basni, bajke in pravljice: Játaka*.

(Prva knjiga). Ljubljana: Splošna delavska izobraževalna zveza »Svoboda«, 1921.

O ilustratorjih

Ciril Horjak (z umetniškim imenom dr. Horowitz) je uveljavljen karikaturist in risar stripov. Samo za časopis *Večer* je napravil že več kot 2000 ilustracij in stripov. Na Akademiji za likovno umetnost Univerze v Ljubljani je diplomiral iz stripa, zdaj pa svojo znanstveno delo nadaljuje na interdisciplinarnem doktorskem študiju na ALUO pod okriljem Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Leta 2024 je za svoje delo prejel nagrado Prešernovega sklada.

Nina Tome Škarja ljubi živali in riše že od malih nog. Pod mentorstvom Cirila Horjaka se je od leta 2015 že kot srednješolka učila ustvarjanja stripov, ekipnega sodelovanja pri umetniških projektih in spoznavala nove tehnike ter medije risanja. Danes je študentka veterinarske medicine na Veterinarski fakulteti Univerze v Ljubljani. Na fakulteti se projektov udeležuje tudi kot ilustratorica in s svojimi deli bogati študentsko revijo *Ructus*. Zakaj bi moral izbirati med poklicem veterinarja in ilustratorja, če si lahko oboje?

Omar Horjak je študent drugega letnika biotehnologije na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani. Že kot otrok je veliko risal. Njegova največja strast je učenje zapletenih spojin na pamet, risanje kratkih stripov pa je njegov drugi najljubši hobi. Očetu Cirilu pogosto pomaga pri produkciji stripov, predvsem pri pisanju scenarijev in barvanju.

Ljiljana Marković je študentka Fakultete za dizajn v Ljubljani. Njen najljubši način izražanja sebe in svojega pogleda na svet je ilustracija. Že od nekdaj temeljni vir njenega navdiha predstavljajo narava in živali; zlasti od slednjih se uči spokojnosti in tega, da so v življenju pomembne drobne stvari.

O avtorjih spremnih besedil

Dr. Nina Petek je predavateljica na Oddelku za filozofijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, kjer poučuje predmete s področja azijskih filozofsko-religijskih tradicij, s posebnim poudarkom na filozofskih šolah in religijah Indije in Tibeta. V svojem raziskovalnem delu se trenutno ukvarja zlasti s tradicijo budističnega puščavništva v zveznem teritoriju Ladakh na območju indijske Himalaje. Prevaja iz sanskrta v slovenščino, poleg tega pa je avtorica dveh znanstvenih monografij: *Bhagavadgita. Onstran vezi, tostran svobode* (2021) in *Na pragu prebujenja. Svetovi sanj v budizmu* (2022). Je direktorica Inštituta za študije menišтва in kontemplativne znanosti.

Dr. Luka Repanšek je predavatelj indoevropskega primerjalnega jezikoslovja s poudarkom na starih indijskih jezikih (klasični sanskrt, vedska stara indijsščina, srednjeindijski prakrti) ter iranskih jezikih (avestijščina, stara perzijščina, srednja perzijščina) na Oddelku za primerjalno in splošno jezikoslovje Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Njegovo pedagoško in raziskovalno delo je usmerjeno v indoevropеistiko, indo-iranistiko, keltologijo in staro germanistiko. Med njegovimi deli, ki so oz. bodo v kratkem objavljena na področju indologije, so zlasti pomembni *Učbenik klasičnega sanskrta* (2022), *Berilo vedske proze* (2017), *Razgledi po staroindijski književnosti* (2021, izdan v soavtorstvu), monografija *Izbor iz vedske himnike* (2019, izdana v soavtorstvu), prevod *Pesnitve o Nalu* iz Mahabharate (2024), prevodi Bhasovih dram *Madhyamavyayoga* (2018) in *Abhiṣekanataka* (2024) ter številni znanstveni prispevki s področja vedske opisne in diahrone slovnice.